

Dékei Kriszta

EGY FÉNYKÉP TÖRTÉNETEI

DETVAY JENŐ: KANALAS PAPP JÁNOS, 2012

1.

Gyerekkoromban anyai nagyanyám szobájában egyetlen kép volt, egy portré. Egy fekete-fehér fénykép (57 x 46 cm), jóval a szemmagasság fölött, rajta egy komor tekintetű, hátranyalt hajú és kackiás ősz bajszot viselő férfi, nyakkendőben és ünneplő ruhában. Szabályosan rettegtem tőle, mindent megtettem, hogy ne kelljen ránézniem; mintha látná, ahogy rosszat teszek, nevetlen és kezelhetetlen vagyok. Az anyai nagyapám volt, Papp János, akit sosem ismertem, lévén, hogy 1957-ben meghalt. A fénykép a halála után készült; jó minőségű nagyítás egy kisebb, szemlátomást retusált fotóról.

Nagyapám büszkszerű portréját lelkiismeretesen minden költözésemkor magammal vittem; arra viszont nagyon vigyáztam, hogy ne legyen szem előtt, de ha mégis, akkor a falhoz támasztva és háttal. 2012-ben felújítottam a konyhát; ekkor kezdődött Papp János (fényképének) új története (IV. tábla).

2.

Amikor levertük a konyhában a vakolatot, feltárult az eredeti, száz éves festés, egy barnás-vöröses, izgalmas réteg; adta magát az ötlet, hogy egy részét megőrizzük. Papp János fényképének kerete így új funkciót kapott, kvázi műtárggyá vált; olyan, mint egy ablak a konyhafalon, amely ki- vagy be-pillantást enged egy másik, már elmúlt világba, vagy mint egy szerző nélküli, absztrakt freskó.

A fénykép Detvay Jenőhöz került: „Dolgoztam Krisztánál, amikor az összegyűlt szemetet készültem kidobni. Ekkor a kezembe adott egy fekete-fehér fényképet, hogy nincs szüksége rá. Elvből nem dobok ki fényképet, ezért a portrét magamhoz vettem és arra gondoltam, kezdek vele valamit. Magammal viszem az utazásaimra, ő lesz a társam. Különböző szituációkba helyezem és helyzetbe hozom. Így kezdődött kapcsolatom Papp Jánossal, Kriszta nagypapájával.”

Papp János utazásait Detvay Jenő több könyvben dokumentálta.¹ Majd megkért, hogy írjak a könyvekhez szöveget. Ekkor készült első (s minden bizonnyal utolsó)

¹ A fénykép utazásai és a művek megtalálhatók:

Érzelmi variációk Papp János arca körül. 2012

https://issuu.com/detvay/docs/papp_janos_papp_janos

János Papp à Bruxelles chez Contretype. 2013

https://issuu.com/detvay/docs/57_46_64_26.jpg

János Papp à Russan. 2013

https://issuu.com/detvay/docs/russan_layout_2

irodalmi zseni, egy fikció, amelyben összeolvadnak a nem csupán a nagyapámhoz köthető (azaz az amúgy is szűkszavú elbeszélésekből fennmaradt, töredezett) emlékek, hanem a családommal kapcsolatos legendák és tények, továbbá a Papp János-fénykép különös kalandjairól készült felvételek világa.

3.

„Papp János története két hatalmas pofonnal (és persze az utána jövő ütlegetéssel) kezdődött, amit tizenkét évesen kapott egy áprilisi napon. Apja, aki egyike volt a módosabb bácskai parasztnak, ezzel jelezte, hogy elege van abból, hogy legifjabb csemetéje használhatatlan és idült álmodozó: nagyobb testvéreivel ellentétben még csak kísérletet sem tesz arra, hogy részt vegyen a vetés fáradtságos munkájában. Ehelyett – ó, irgalom atyja, ne hagyj el! – a friss szántásba mindenféle furcsa dolgokat dugdosott, sőt, kicsiny locsolókannájával, apró gereblyéjével és szintén miniatűr kapájával kizárólag e kertecske felvirágoztatásán dolgozott. Az agyonveréstől csak gyerekszülésekben megrokkant anyja mentette meg, aki elérte, hogy legkisebb és zseniálisnak tartott gyermekét küldjék el tanoncnak a szekszárdi kertésziskolába.

Szekszárdon Jancsi nem sok vizet zavart – leszámítva azt, hogy állandóan Petőfi-műveket olvasott, s hogy a kerteténél kisebb érdeklődést tanúsított a dísznövények (a korszakban oly divatos kerti iszalag, a dalmát nőszirmot vagy a molyhos madárhúr) iránt. Az ezredfordulón készült mestermunkája is sokkoló volt, s csak a főkertész műveltségének köszönhető, hogy a kizárólag sütő- és spárgatökből összeállított kompozíciója nem egy rakás szarra, hanem Archimboldo képeire emlékeztette. Miután túljutott a növedék rugdosásán (csak a miheztartás végett), levelet küldött Boldogasszonyfán élő barátjának, aki rögvést alkalmazta a fiatalra a Geist család csákói birtokán. A családfő, Geist Gáspár még attól sem sokallt be, hogy kérése ellenére sem ültetett magnóliát, kékszakállt vagy recés hagymájú nőszirmot, sőt, az sem zavarta, hogy Papp János előszeretettel párosította – és egyfajta kockás mintázatba rendezte – a sárga repcét és a lila levendulát (sem Geist Gáspár, sem Papp János nem tudhatta, hogy a hatvanas évek elején op-art néven ez a kontraszt világhírűvé válik), de amikor Geist Gáspár lánya, Juliska a kerteténél nagyobb érdeklődést mutatott a pelyhedző bajszi kertészlegény iránt, a családfő eltávolította Papp Jánost, és elküldte elhunyt bátyjának Dél-Franciaországban élő özvegyéhez.

Eberhardt Amália zárkózott életet élt – ebben feltehetően közrejátszott, hogy házassága csupán két napig tartott, mert az idős és részeg férjnek úgy sikerült bevág-

János Papp en Suisse. 2013

https://issuu.com/detvay/docs/svajc_2013_layout

János Papp à Levice. 2013

https://issuu.com/detvay/docs/leva_2013_layout_1

János Papp à Normandie. 2013

https://issuu.com/detvay/docs/normandie_layout_1

Papp János szeret téged (Papp János ázsiai utazásáról készült választási plakát)

<https://detvay.files.wordpress.com/2013/03/0603-copy.jpg>

tatnia az istállóba, hogy a szemöldökfárol rögvest a gereblyébe csapódott –, sőt, fiatalága egyfajta egzaltáltsággal párosult. Éppen valamelyik Brontë-testvér regényét olvasgatta, amikor Papp János a lemenő nap sugarától koszorúzva megállt a kapu előtt. Eberhardt Amália gyönyörködve nézte az arkangyalt (alias Papp Jánost), aki szárnyak helyett a vállára vetve férfias zöldségeket, patisszont, cukkinit és répát viselt. Eberhardt Amália áldotta az eszét, hogy csak az öreg házicselédeket tartotta meg, így naphosszat gyönyörködhetett a férfi munkájában, a spirálisan egymásba forduló rebarbarák, uborkák, paradicsomok és piros paprikák özönében, és nem utolsósorban a testében.

Bár erről egyikük sem tudott, éppen akkor gyilkolták meg Ferenc Ferdinándot, amikor Papp János egyik rosszul sikerült kísérletének (amely a spárga, a som és a spenót összeházasítására irányult) megtekintése után egymáséi lettek. A „mézesheketet” megkeserítette Eberhardt Amália – ki tudja, mi okból – Gersli Csupira kereszttelt kutyája, aki apró gombszemével és piros nyelvecskéjével érdeklődve nézte végig az ágyban, asztalon, a kertben és a földön végzett mutatványokat. Papp Jánost zavarta, hogy egy keverék kutya bámulja, de az aktusok közben arra jutott, hogy sokkal jobban járt, mintha egy fajtisza puli vagy egy komondor társaságában lenne. Később azt is megszokta, hogy munkaadója – akár egy bornírt szüfrazsett – szívesen visel férfiruhát, de midőn a kielégítendő feleségek, az özvegyek és háborútól sújtott asszonyok palettája egyre bővült, a hármas-négyes együttállásokat csak úgy tudta végigcsinálni, ha közben a vörös retekre és a céklára gondolt. 1917-ben egy nap Eberhardt Amália arra ébredt, hogy terhes. Papp Jánost azonnali hatállyal elbocsátotta – a leváltását azzal indokolta, hogy utálja már nézni a kertben a karfiollal koronázott nimfákat, a brokkolit szorongató szatírokat és a karalábéval ékesített szenteket –, de mielőtt a fontenay-i kolostorba távozott (ahol megszülte törvénytelen gyermekét), még gondoskodott arról, hogy Papp Jánost alkalmazzák Magyarországon.

Papp János egy éven át csak utazgatott – meg nem erősített források szerint bejárta Franciaországot, Brüsszelt, Svájcot, s eljutott Ázsiába is –, majd 1919 tavaszán munkába állt a (kényszerűségből emigráló) Károlyi család főteli birtokán. Itt ismerkedett meg (egy másik) Juliskával, akinek dús keble és puha hasa teljesen elbűvölte. Közben tovább folytatta avantgárd kertművészetét: ebben – hiánygazdaság ide vagy oda – fontos szerepe volt az avokádónak és articsókának, amelyekből (à la pop-art) figurális jeleneteket alakított ki, megörökítve első (Margit), majd második (Gizella) lánya születését. Más nőre nem nézett többé; ehelyett kocsmákban ultizott. Későn született harmadik lánya (Anna) is egy ilyen füstös lebuiban látta utoljára: miközben a málnafröccsöt kortyolgatta, Papp Jánost egy „kártyaasztali nézeteltérés folyamánként” (idézet a rendőrségi jegyzőkönyvből) egy pálinkás üveggel fejbe verték. Miközben zuhant a semmi felé, egy pasztinákából, endíviából és kukoricából álló absztrakt művön gondolkodott.”

4.

Papp János végül hazatért, felkerült a konyha falára; igaz kissé megváltozott. A kép mérete valószínűleg közelít a kiindulásként használt fényképhez (ezzel a kör immár

bezárult), és az arcára simuló három ezüstkánál miatt új címet is kapott. Úgy tűnik azonban, hogy Kanalas Papp Jánosnak ez sem elég; két éve egy gyufáskatulyán tűnt fel (igaz, korlátozott példányszámban) mint repi-ajándék; egy (konyhával kapcsolatos) színdarab bemutatója után került a darabban játszó művészekhez.

5.

Ezt a történetet nem azért osztottam meg, hogy elmélkedjek fénykép és valóság, eredeti és másolat viszonyáról, szöveg és kép kapcsolatáról, vagy a metamorfózisról. S bár Papp Jánosnak (és fényképének) semmi köze ahhoz, hogy művészettörténetész/műkritikus lettem, a projekt (folyamatmű) eredménye mégis az lett, hogy Papp János (és fényképe) művészeti kontextusba került. És már nem is félek tőle.